

Nakterhuset från 3-mast skonaren "GUSTAF" av Sölvesborg.

På Blekinge Sjöfartsmuseum finns ett gammalt nakterhus från 3-mast skonaren "GUSTAF" av Sölvesborg. Nakterhus? Varifrån kommer benämningen? "Ett skåp, vari en kompass är upphängd", enl. Bonniers lexikon. Frågan är väl om inte benämningen är att söka i gammal holländsk sjöfartshistoria. Bland andra skeppsföremål har vi en hel del lånord därifrån.

Nakterhuset är avsett att skydda en kompass mot solljus och annan åverkan. Däri finns belysningsanordning att under mörker belysa kompassens styrstreck och grader. Fästen för horisontellt placerade magneter såväl som vertikalt och klotformade mjukjärn förekommer på större nakterhus. Hela attiraljen går ut på att erhålla en så god, stabil och pålitlig kompass som möjligt. På långfartseglande fartyg, finner man alltid den vertikala mjukjärns- hylsan, den s k. Flinders Bar, avsedd att kompensera kompassen vid större latitutförändringar. De större fartygen är ofta försedda med tvenne kompasser. Standardkompassen har ofta en sådan placering att den så lite som möjligt påverkas av omgivande el- och stäl föremål. Styrkompassen är oftast placerad framför rorsman och styranordning. På nakterhus kan även placeras skuggpinne och pejlskiva att användas vid deviationskontroll och pejlingar.

Men det var om museets nakterhus jag skulle berätta. Det skänktes av Arvid Johnsson från Sölvesborg då Blekinge Sjöfartsmuseiförening var under bildande. Det är blankt och välpolerat, som sig bör. Det kunde förekomma, (på gamla Steamer's) vid korta hamnbesök, såsom proviantering och bunkring, att endast sidan mot kajen blev putsad och vaskad, till förnöjelse åt redare och hamnflanörer.

Så ej ombord på "GUSTAF" av Sölvesborg. Hon byggdes vid Ystad skeppsvarv år 1918 såsom tremastad skonare, med krum stäv och flat akterspegel. Ett s.k. "jaktbygge". Ystad-byggda skutor ansågs som goda seglare. Den första tiden fördes hon av skeppare Nils Södergren men snart ersattes han av Hillman Olsson, båda från Hellevik. "GUSTAF" kom ganska snart in på cementtraden, Gotland södra Norrland. En gammal bästeman berättar: "Hon var lättseglad, våra svåraste medtävlare var särskilt skutor byggda vid Gustafssons varv i Landskrona.

Många sjömän från Lister fick sin utbildning hos skeppare Hilman Olsson. Hans egen son Hjalmar, som så småningom ersatte fadern ombord, Knut Nilsson-Grenwall, sedermera lotsförman i Ystad, bara för att nämna några. Man seglade ofta genom Stockholms skärgård, genom den trånga Husaröleden. Vid NO-liga vindar, kunde det ibland, uppe i Öregrundsgrepen vara svårt att kryssa sig över och förbi fyren Björn. 1928 fick "GUSTAF" sin första motor, en 2cyl. June-Munktell, med fast propeller. Det hade även blivit brukligt att man använde motorn från hamn till hamn. Att hålla på Visby i NW kuling krävde gott sjömanskap.

Flera gånger hade man försökt att innanför pirarna bärga segel och därefter låta Bb. ankare löpa ut på kort kätting. Att därigenom stoppa upp framfarten, svänga mot och hala skutan in till kajen. Askådare hade mer än en gång beundrat "GUSTAF:s" tilläggning. Man kunde ibland vid stormväder läsa i "GOTLANDS ALLEHANDA" att Gotlandsbåtarna går åter men "GUSTAF" inväntar bättre väder "GUSTAF" blev med åren något gemensamt med Visby och Gävle En rundtur tog i regel åtta dagar. Man litade snart mera på skutan än sin egen almanacka. Att under mer än trettio år under skiftande väderleks-förhållanden klara skuta, last och besättning får anses som en synnerligen god prestation.

En gång i Husaröleden, då Hilman hade frivakt, kände han sig att skutan. "rörde vid". Han gick upp till vakthavande bästeman och sporde om denne märkt något? Svaret blev jakande samtidigt som han påminde om väggbonaden i kajutan där det stod: "Må Jesus GUSTAF följa, över hav och bölja". Inget anmärkningsvärt iaktogs varför resan fortsattes. I slutet av 1940-talet träffade jag skeppare Hillman Olsson i Danzig.

Tillsammans samtalande vi en stund nere i hans lilla kajuta. Det framkom att skutan snart skulle få nya ägare och inmontera dubbelt så stor motor. Man blev tvungen att bygga upp en låda mitt i kajutan och därigenom bereda plats åt aktra cylinderns toppstycke. Efter tjänat sina ägare i många år började hon läcka både i däck och skrov således hon. En gång, i södra Bottenhavet, med kemikalier i lasten, uppstod explosion på grund av vattenläckage nere i lastrummet.

Av händelsen blev "GUSTAF" svårt läck och lämnades i sjunkande tillstånd av sin besättning. Jag har berättat om en skuta, med en skeppare som aldrig svor, och om besättningen. Vi minns dem såsom goda föredömen bland våra sjöman vid Listerkusten, samtidigt som vi ägnar dem en tanke då vi blickar in i nakterhuset från 3 mast-skonaren "GUSTAF" av Sölvesborg på Blekinge Sjöfarts-museet.

Text/ Per-Anders Persson

Foto/ Michael Stenqvist/Sjöfartsmuseet

